

crkva u svijetu

godina XXIV • broj 4 (104) • 1989

AKTUALNE REFLEKSIJE TEOLOGIJE ZAJEDNIŠTVA

Doprinos teologije društvenom razvoju i eko-sustavu

Drago Šimundža

Temeljne odrednice kršćanskog nazora

Kršćanska teološka slika svijeta ima svoje najdublje određenje u Bogu kao pratemelju svega. Bog je (theos — theologia) izvor i princip, temelj i bitak svemira i svijeta. Sveobuhvatno počelo postojećega, on sve objedinjuje u izvornom srodstvu i neotklonljivoj povezanosti. Sve što jest, što postoji, u njemu nalazi razlog svog zajedništva i jedinstva: na svim razinama bivstvovanja i su-bivanja, egzistencije i koegzistencije bića, susreta i odnosa, prirode i njezinih zakona, čovjeka i njegovih ostvarenja, u holističkoj viziji stvarnosti, u cjelini ontičke zbilje.

Sve je u toj slici u trajnom odnosu i suodnosu jedno s drugim, u neprestanoj dinamici opstanka i imanentnoj međuovisnosti zajedništva, u neprolaznoj zbiljnosti stvarateljskog čina. Stupnjevi razvoja i razine bitka, koliko god bili različito promatrani i u sebi raznoliki, ne mogu otkloniti nužnost ovisnosti i princip jedinstva, u kojemu je sve upućeno na sve — do pavlovske vizije grijeha i otkupljenja — u kreacionističkom određenju i teološkom shvaćanju svijeta. Piramida hijerarhizacije, svrhovitosti i savršenstva ništa ne mijenja na stvari. Jer, Božje je djelo, u bogoslovnoj viziji, jedinstveno i u svojoj unutrašnjoj logici esencijalno, ontološki, i egzistencijalno, s obzirom na opstanak i trajanje, u Bogu fundirano i sudbinski osmišljeno.

Ako bismo, nadalje, pokušali bolje upoznati kršćansku sliku svijeta, vidjeli bismo također da ona nije kreacionističko-statična, nego — naprotiv — povijesno-dinamična. Esencijalna optika ne isključuje ovdje viziju razvoja, u shvaćanju filozofije »fieri«, ili, kako bismo mi kazali, neprestano djelovanje Božjeg stvarateljskog čina i njegova trajanja.

Stvarnost u svom procesu nije samo dana; ona je, primarno, zadana. Stoga je u neprestanom tijeku i razvoju. Božji čin nije odjednom završen; on je trajan. Zapisan u naravi bića, u iskonskom logosu (zakonitosti) svijeta, u klici koja nosi stvaralačku moć — on stalno djeluje. Zato je sve stvorenje u stalnom procesu, u neprestanom rastu i razvoju, u svom povijesnom hodu prema vječnosti. I sve je to (za)dano u naravi svijeta, u programiranom kodu stvarateljskog djela.

U tome — u neprestanom razvoju povijesti — čovjek ima posebnu ulogu. Sa svojom slobodom i kreativnošću, on je suradnik i sustvaratelj Božjega plana u vremenu. U tome je njegova izuzetna moć i trajna obaveza: s jedne strane povlaštenost, s druge odgovornost, u prirodi i društvu.

Ova teološka slika u svom cjelovitom shvaćanju ima danas opće značenje unutar misaonih i socijalnih, prirodnih i društvenih zbivanja, duhovnih perspektiva i zajedničkog opstanka, počevši od osnovnog polazišta: principa zajedništva ljudskog roda i uzajamne uvjetovanosti bića do vrlo aktualne ekološke zabrinutosti za sudbinu svijeta. Kreacionistička, ontička, genetička i ekološka veza čovjeka s čovjekom, odnosno svijeta i svemira u cjelini, prirode i čovjeka, otvara i traži putove širih relacija i nužne uzajamne povezanosti u kozmičkom, prirodnom i društvenom prostoru i su-životu.

Teologija zajedništva u službi čovjeka, naroda i društva

Biblijske su postavke jasne. Čovjek je srodnik i suputnik svakog čovjeka. Isto im je porijeklo i sudbina. Ista narav i naravna prava: jednakost, dostojanstvo i sloboda. Monogeneza u svom teološkom obzorju upućuje na iskonsko zajedništvo. Sav ljudski rod je generički između sebe povezan. Čovjek je čovjeku brat; narod narodu prijatelj i suradnik u povijesti i životu. Svi smo »jedno« u izvornom Bitku koji nas trajno povezuje i u sebi objedinjuje.

Naravno, sva ova optika o kojoj govorimo nalazi svoju opravdanost, svoje tumačenje i obrazloženje u osnovnoj postavci da je Bog stvoritelj koji stvara i uzdržava, od kojega sve polazi i kojemu sve, prema naravi svoga bića, ide. Teološki rečeno: On je početak i odredište našega života i smisla.

Teologiji, međutim, nije cilj samo govor o Bogu; ona se izravno okreće čovjeku. Dapače, njezin govor o Bogu uključuje nužno spomenuti akt stvaranja i sva stvorenja, čovjeka i njegove odnose, zajedništvo svijeta i svemira, cjelokupni život i suživot, povijesnu i eshatološku stvarnost... U njezinoj se perspektivi zbiljnost naše stvarnosti očituje u svim oblicima našega života. Nije nipošto samo eshatološko viđenje nego najizvornije povijesno usmjerenje i humana odrednica praktičnog po-

našanja. Pod tim je vidom njezina refleksija stalno aktualna i vrlo inspirativna u ljudskim odnosima i društvenim, narodnim i međunarodnim, vidovima zajedničke suradnje i opće solidarnosti.

Naravno, u toj suradnji i solidarnosti, zajedništvu, čovjek ne gubi svoju ulogu; ne umanjuju se njegove vrijednosti, dostojanstvo i osobna prava. Naprotiv, on je pri tome odgovorni nosilac humaniteta, čime se potvrđuje u cjelovitosti svoje osobe, slobode i odgovornosti. Stoga, kad se pravilno shvati teološka koncepcija svijeta, nije teško zaključiti da je ona poticaj i potpora humanijim odnosima: istim pravima i istim dužnostima svakog čovjeka, svih ljudi, njihovu međusobnom poštovanju i temeljnom pozivu da se odgovorno ponašaju u svojoj povlaštenoj ulozi, u društvu i svijetu.

Ni narodna, nacionalna perspektiva nije time umanjena. Jer, narod je, odnosno nacija kao prirodna zajednica gospodar svoje povijesne sudbine. Teološka opcija ne narušava njezina prava. Dapače, ona ih potvrđuje, naglašavajući prava i obveze svakog naroda, svake nacije, u funkciji općeg zajedništva i izvornog jedinstva. S tog gledišta, kao što pojedinac, subjekt društvenog i političkog života u svojoj naciji, određuje unutrašnji red i život unutar svoje nacionalne zajednice, tako narodi i nacije odlučuju o svom sustavu, poretku i samoodređenju unutar širih grupacija i saveza, unutar opće društvene organizacije svijeta.

Drugim riječima, kao što u pravnom sustavu viša nadležnost ne ruši dužni poredak supsidijarnosti, tako ni u teološkoj slici ljudskog zajedništva generička povezanost ljudskog roda ne krnji slobode i prava osnovnih subjekata društvenog, prirodnog i kozmičkog razvoja i rasta. Jedni se s drugima upotpunjuju i u skladu sa svojim naravnim određenjem samostalno djeluju. Opće zajedništvo — prema izvornom planu samog Stvoritelja — ne priječi nego, dapače, podupire i potiče osobni i zajednički angažman, osobnu inicijativu i društveno zalaganje, raznolikost rada i života, izgradnju primarnih, prirodnih (obitelj, nacija) i sekundarnih društvenih zajednica, u cilju općeg napretka i nužnog ostvarivanja temeljnih prava i sloboda, u demokratskom poretku i etičkoj ziblji zajedničkih obaveza.

Ukratko, ljudsko se zajedništvo upravo učvršćuje u međusobnom poštovanju, u dostojanstvu i ulozi čovjeka, odnosno, šire, u slobodi i suverenitetu naroda — u samoodređenju i uzajamnom samopotvrđivanju nacija. Jer, samo slobodni i ravnopravni subjekti, pojedinci, narodi i nacije, u međusobnom uvažavanju dužnosti i prava, mogu potvrđivati spomenutu teološku viziju zajedništva i jedinstva. Bez toga, bez zajedničkog uvažavanja i nužnog prihvaćanja stvarateljskim činom zajamčenih prava, nastaju sukobi i neredi: čovjek narušava harmoniju (zajdane ravnopravnosti i moralne humanosti u svijetu.

Teološka potpora eko-sustavu

Kao što smo već napomenuli, u kršćanskoj se teološkoj viziji jasno očituje ne samo iskonsko zajedništvo čovjeka, na socijalnoj razini, odnosno zajedništvo ljudskog roda, nego i šire: zajedništvo i imanentna

povezanost cjelokupne stvarnosti, svijeta i kozmosa, prirode i čovjeka. Čovjek je dio prirode, dio stvarateljske zbilje koja nas povezuje. Jer, sve je što postoji u svijetu djelo Božje. A ako je sve djelo Božje, onda je, dosljedno, po svom postanku i namjeni, ontički, egzistencijalno i funkcionalno, praktično, između sebe višestruko povezano. Sve to, dakle, moramo cjelovito, u cjelini, teleološki i holistički promatrati. Sve je u prirodi i životu, u toj perspektivi, između sebe ovisno, stvarateljski i životno uvjetovano: u određenom je odnosu, uzajamnoj povezanosti i suradnji.

Ni čovjek pri tome nije neka iznimka; ni on nije zasebna pojava. Stvoren je i živi unutar prirodnog okoliša, u danom ozračju i naravnom ambijentu, u zajedništvu s prirodom i čvrstom zakonitošću zbilje. Mada je upravitelj, nije apsolutni gospodar svijeta oko sebe. Jer je, prema spomenutoj bogoslovnoj viziji, stvarnost svijeta unaprijed (za)dana. U tom smislu, odnos prirode i čovjeka nije voluntaristička nego kreacionistička konstanta. Ne možemo je i ne smijemo nekažnjeno narušavati i mijenjati. Ekvilibrij je života utkan u neumoljive zakone i zakonitosti same naravi, u stvaralačkom činu Prvog pokretača, koji — kako rekomo — još uvijek traje, podržavan sigurnom potporom (*concursus divinus*) i iskonskom normom same kreacije. Čovjeku je dato da »gospodari« prirodom i njezinim bogatstvom, ali mu nije dopušteno da se poigrava s vlastitim »gospodarenjem«, da se miješa u same zakone naravi.

Zbog toga je prirodna ravnoteža, taj u naravi stvari utkani slijed i odnos, temeljni uvjet općeg suživota i opstanka, razumnog razvoja i napretka. Ekologija, stoga, nije naše pronašašće, ona je prirodna stvarnost. Stabilnija je od svih teorija relativnosti. Ne dopušta ljudsku ingerenciju. Autohtona je u svom ponašanju. Kreacionistički je uvjetovana i određena. Zato je treba prihvatiti i njezinih se zakona pridržavati: i čovjek i njegova tehnika, kao i razvojna koncepcija — ako želimo danas i sutra, mi i buduće generacije, normalno živjeti.

Polazeći od ovih činjenica lako ćemo u našoj teološkoj perspektivi uočiti temeljnu odrednicu programiranog zajedništva i opstanka: nitko i ništa nije zasebni otok, ni u prirodi, ni u društvu; sve služi i pomaže svemu. Stoga se, u (za)danom finalizmu stvarnosti, svi zajedno — i sve zajedno — trebamo »rodbinski« shvatiti i prihvatiti, u skladu sa svojom odgovornom ulogom i imanentnom svijesti da je etička norma i transcendentni princip temeljno jamstvo našega opstanka. Svako samovoljno odstupanje od toga povlači teške posljedice, bilo da se krši zadani red u društvu, bilo da se ne poštuje zakonitost u prirodi. Jer, logično, narušavanje iskonskog reda i poretka, koji je utkan u narav prirode i bića, počevši od ljudskog dostojanstva i naravnih prava čovjeka i naroda do prirodne ambijentalne uvjetovanosti života, povlači za sobom narušavanje stvaralačkog programa na kojemu počiva normalni tijek kreativnog procesa, opća ravnoteža, a u skladu s tim i sam opstanak prirode, čovjeka i svijeta.

Duboko, dakle, ispod naših shvaćanja i traganja, ispod biološke, kemijske, civilizacijske i etičke analize ovog problema stoji primarna teo-

loška osnova, koja otkriva u čemu su korijeni i ontički razlozi istinskog poštivanja stvarnosti.

Zaključne refleksije

Ako je povijest učiteljica života, teologija je njegovo osmišljenje. Ne smijemo to previdjeti. Pa ni u društvenom i ekološkom određenju. Holistička vizija ne zaustavlja se na površini, ni teologija ne ostaje na segmentarnim shvaćanjima. Sa svojim je refleksijama prisutna u svakodnevnom radu i životu. Dapače, i na autonomnim područjima ljudske znanosti i društvenih opcija. *Natura naturans* (stvaralačka priroda), kako su kršćanski mislioci koji put nazivali stvarateljski princip svijeta, Boga, djeluje stalno pod Božjom imanentnom vlašću. Naravno, nipošto kao izraz panteističkog shvaćanja spomenute imanencije, nego kao sveobuhvatni princip primarnog čina stvaranja transcendentnog Bitka. Bog stvara posredstvom naravi, svojom trajnom akcijom, prema (za)danom programu i planu. Taj plan čovjek mora priznati i istinski poštivati. Eto, to je finalna pouka teološke slike svijeta o kojoj smo govorili unutar društvenog ponašanja i ekološkog shvaćanja.

Stari eklezijalni pojmovi koinonije i diakonije, zajedništva i međusobnog potpomaganja, služenja, u spomenutoj viziji poprimaju općenitije značenje, sveljudsku i svesvemirsku ulogu. Teologija iskonskog zajedništva otvara im potpuniju primjenu, a oni u njoj nalaze svoje prirodno humano uporište. Time se istodobno moralna obveza naše etičke svijesti teološki produbljuje i sadržajno upotpunjuje. Nismo odgovorni samo za se i svoj osobni svijet; naše su etičke obveze mnogo šire. Protežu se na društvene i kozmičke prostore, na naše vrijeme i na generacije koje dolaze. Svi skupa činimo povijesno zajedništvo. Zbog toga, naš prekršaj ili grijeh nemaju samo osobno ili, recimo, usko socijalno značenje. U teološkoj i holističkoj interpretaciji cjelokupne zbilje moramo ih promatrati u njihovu povijesnom i kozmičkom domašaju, u istinskoj odgovornosti, pod vidom našeg vremenitog i eshatološkog određenja.

Nije, zaključimo, ekološka problematika, kao ni socijalna ravnopravnost, nešto sporedno u prirodi i društvu. One su iskonska zbiljnost. Utkane su u normative prirode i života. Sve je to kroz teološku sliku dovoljno uočljivo. Bog je *in fundo* (u osnovi) polazište svakoj našoj akciji u tom svjetlu.

ACTUAL REFLECTIONS ON COMMUNITY THEOLOGY

Summary

Going from theological standing-points that God is the creator of all (that exists), the author in the Cristian creational picture of the world stresses the unity of the cosmos, all creation, and their community life. He especially touches upon the social domain, interpreting the meaning of community, individual growth and freedom. With his explication of community theology, he shows the necessity of mutual social respect and the ecological upkeep of nature. For it all serves in the constant realization of the creative act of God.